

УДК 025.5:070:004.77

Наталія Аксьонова,

наук. співроб. НЮБ НБУВ

БІБЛІОТЕЧНА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ ГАЗЕТНИХ ВИДАНЬ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

У статті розглядаються методи та прийоми організації бібліотечного електронного ресурсу газетних видань, висвітлюється світовий досвід упровадження національних газетних проєктів.

Ключові слова: газетні проєкти, електронний газетний ресурс, онлайнвий доступ.

Роль сучасних бібліотек в епоху цифрових технологій істотно змінюється, перед бібліотечною спільнотою постає багато питань: якими повинні бути бібліотечні фонди, бібліотечні онлайн-сервіси, бібліотечний інтерфейс, щоб читач легко орієнтувався в масивах інформації; які принципи формування моделей корпоративних бібліотек, створення корпоративних інформаційних ресурсів, питання співпраці бібліотек з видавцями, дистриб'юторами цифрової індустрії.

Ці та інші питання тісно пов'язані з електронною формою збереження інформації. Тому одним із стратегічних та перспективних напрямів у діяльності бібліотек є комплектування та формування бібліотечних фондів за рахунок електронних ресурсів на основі впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Як підкреслив Я. Л. Шрайберг, на сьогодні нова концепція стратегічного планування діяльності бібліотечно-інформаційних організацій пов'язана з електронною інформацією, електронними ресурсами, електронними бібліотеками [1].

Актуальність проблематики підтверджується в наукових працях таких провідних учених з питань впровадження ІКТ у бібліотечну сферу, як А. І. Земсков [2], Л. Й. Костенко, Г. А. Попов, Ю. М. Столяров, Я. Л. Шрайберг та ін. Низка ж останніх бібліотечних конференцій: Всеросійська науково-практична конференція «Електронні ресурси: від видавців до читачів» (28 березня – 1 квітня 2011 р., РНБ, Санкт-Петербург), Науково-практична конференція Російської асоціації

електронних бібліотек (26 березня 2012 р., РДБ, Москва), щорічні міжнародні кримські конференції, які, починаючи з 2004 р., проходять під гаслом «Бібліотеки та інформаційні ресурси в сучасному світі науки, культури, освіти та бізнесу», демонструють значний інтерес бібліотечних фахівців до вивчення тенденцій розвитку бібліотечно-інформаційної сфери за умов збільшення впливу ІКТ, що приводить до зміни традиційних технологій комплектування бібліотечних фондів за рахунок дедалі зростаючого потоку електронних ресурсів.

Відбувається бурхливе зростання різноманітних за формою та змістом електронних ресурсів, у бібліотеках вже накопичені великі та унікальні обсяги електронних ресурсів (електронні публікації, електронні документи, електронні колекції, електронні фонди, електронні бібліотеки) з різних галузь знань, на різних типах носіїв.

Тому першочергові питання, що виносяться для обговорення на конференціях, форумах, стосуються:

- створення та супроводу електронних ресурсів, електронних бібліотек і колекцій;
- комплектування електронних ресурсів (визначення критеріїв відбору інформації до бібліотечного фонду, джерел запозичення інформації);
- збереження;
- електронні ресурси: архітектура й організація доступу;
- електронні та традиційні фонди бібліотек: питання взаємодії та взаємовпливу;
- організаційні та методичні аспекти обслуговування електронними ресурсами;
- передплачені електронні ресурси: проблеми відбору та тестування;
- електронні ресурси та авторське право та ін.

Саме таким ресурсом, що заслуговує на увагу та задовольняє науково-освітні потреби користувачів бібліотек, забезпечує доступ до «світового інформаційного культурного простору» [3], є періодичні газетні видання, специфічною рисою яких є представлення інформації в багатьох жанрах (інформаційному, аналітичному, художньо-публіцистичному, сатиричному), а практика публікації на сторінках газет офіційних матеріалів (указів, постанов органів державної влади), документів політичних партій та громадських організацій підвищує їх джерельну цінність [4].

З одного боку, світові тенденції скорочення друкованої преси та поступовий перехід до електронних версій газет, загострення проблем збереження та комплектування бібліотечних фондів паперовими виданнями, а з іншого – вплив новітніх телекомунікаційних технологій, підвищення

вимог користувачів до оперативності отримання інформації приводять до переосмислення бібліотечних технологій та розширення сегмента електронного бібліотечного газетного ресурсу.

Створення бази електронних газетних ресурсів може реалізуватися такими шляхами:

1. Оцифрування, сканування, мікрофільмування власних друкованих документів.

2. Організація ресурсів за рахунок зовнішньої генерації:

- участь у консорціумах бібліотек, організованих з метою сумісного використання електронних ресурсів;
- створення електронного ресурсу за допомогою текстових редакторів, отриманих шляхом скачування з веб-сайтів;
- скомплектований путівник по ресурсах Інтернету;
- упорядкування під власні завдання передплачених, онлайнових ресурсів.

Метод *оцифрування* власних друкованих документів доцільно використовувати для збереження старовинних колекцій, колекцій, які перебувають під загрозою фізичного руйнування, з метою надання широкого доступу до них читацькій аудиторії. Цей процес найбільш трудомісткий та потребує значних витрат та застосування професійної техніки. Спочатку необхідно провести первинний огляд та структурування матеріалів, після сканування перевірити отримані результати, провести додаткову обробку графічних образів, контроль їх якості, провести структурування масивів, каталогізацію, систематизацію. Також повинна бути передбачена система заходів щодо супроводу відсканованих документів (копіювання, архівація, міграція) [5]. Потім на основі цих файлів, що становлять репозитарій колекції, створюються полегшені графічні або текстові варіанти представлення інформації, які можуть передаватися по мережі.

Тому, як правило, цим займається ряд комерційних компаній. Якщо колекції мають національне значення, то держава, культурні фонди надають будь-яку фінансову підтримку та гранти.

Прикладом є спеціальні газетні програми, прийняті в США, Франції, Великій Британії, Німеччині, Фінляндії, Китаї, завдяки яким на державному рівні вдалося вирішити багато проблем, пов'язаних зі збереженням газетних фондів та наданням вільного доступу до електронних версій.

Так, американські газетні програми The United States Newspaper Program, The National Digital Newspaper Program, які координує

Бібліотека Конгресу в співпраці з Національним агентством підтримки гуманітарних наук (National Endowment for the Humanities), є найбільш вагомими, у яких задіяні бібліотеки всіх штатів. На сьогодні оцифровано 163 300 назв газет на 60-ти мовах, або 63,3 млн сторінок історичних газет, створено вісім репозитаріїв, колекції American Memory, Chronicling America, мікрокопії яких доступні з будь-якої точки країни.

У Великій Британії проєкт NewsPLAN є яскравим прикладом успішної взаємодії публічних бібліотек, Британської бібліотеки, Національної бібліотеки Шотландії, Національної бібліотеки Уельса, Національної бібліотеки Ірландії та представників газетної індустрії, зусилля яких направлені на збереження друкованих газетних видань за останні 200 років [6].

Газетна програма Фінляндії – це співпраця Національної бібліотеки та найбільшого в країні видавництва Sanoma Oy. Бібліотека оцифрувала всі фінські газети 1771–1860 рр. (100 тис. сторінок), а видавництво 1,2 млн газетних сторінок за період 1890–2000 рр. Але видавництво залишило за собою право надання повнотекстового пошуку, бібліотека має тільки право пошуку за назвами статей.

У країнах Північної Європи діє проєкт TIDEN, на базі якого у 2001 р. була відкрита Північна електронна бібліотека газет, у якій представлені газети 1640–1860 рр. Учасниками проєкту є Національна бібліотека Фінляндії, Королівська бібліотека в Стокгольмі, Національна бібліотека Норвегії, бібліотеки Ісландії, Гренландії та Фароських островів. Мета проєкту не тільки мікрофільмування газет, а й оцифровка з можливістю повнотекстового пошуку [7].

Інший вид електронних ресурсів, що надає бібліотека своїм користувачам у читальних залах, – **онлайніві ресурси** з правом прямого доступу до повнотекстових електронних версій. Це передплачені бази даних, розміщені на віддаленому сервері та доступні через Інтернет.

Так, Російська державна бібліотека забезпечує ліцензійний супровід до мережевих газетних ресурсів: Newspaper Source та Regional Business News на сервері EBSCOhost (повні тексти публікацій міжнародних і регіональних американських газет), до регіональної та центральної преси РФ («Інтегрум»). На сьогодні компанія «Інтегрум» володіє найбільшою електронною колекцією інформації про Росію, у її базах зберігається понад 400 млн документів, з 20 000+ джерел. Щодня додається понад 50 тис. нових документів.

Вражають здобутки Національної бібліотеки Китаю (фонд 27,8 млн од. зберігання) за кількістю різних електронних газетних баз

в онлайновому доступі [8]. Національна бібліотека Китаю є універсальною науковою бібліотекою, водночас національним сховищем публікацій, національним бібліографічним центром, національним центром мережі бібліотечно-інформаційних і науково-технічних бібліотек та центром розвитку. Для читачів із сайту бібліотеки є доступ до Цифрового газетного репозитарія, який складається з китайських газетних баз: Reference News, Economics Daily News, Wisenews, People's Daily Full-text Database, Genius Finance, News Smart Web, The Database of National Index to Chinese Newspaper & Periodicals, Chinese Newspapers Full-text Database (Apabi), та доступ до іноземних (світових) газетних баз: Access World News, Business and Company Resource Center (GALE), Factiva, ProQuest Wall Street Journals-East Edition, EBSCOhost.

Варто зазначити, що сьогодні спостерігається тенденція до об'єднання електронних ресурсів бібліотек, що породжує нові можливості для вдосконалення технологій інформаційного обслуговування на регіональному, національному, міжнародному рівнях.

Так, інтернет-портал Європейської бібліотеки (The European Library, TEL), який супроводжує доступ до ресурсів 48 національних бібліотек Європи, надає можливість пошуку як бібліографічних записів, так і цифрових об'єктів (доступ до яких майже безкоштовний). Бібліотеки країн Ради Європи через портал надають доступ до своїх ресурсів: електронних каталогів бібліотек, повнотекстових документів, електронних колекцій газетних видань, аудіозаписів та ін.

З 2011 р. TEL керує проектом «Бібліотеки «Європеани»» (Europeana Libraries), що надав доступ майже до 5 млн об'єктів з 19 наукових бібліотек. Розробка та координація порталом здійснюється Королівською бібліотекою Нідерландів у Гаазі.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є повноправним партнером, що бере участь у проекті TEL [9].

Світовий досвід ілюструє, що істотний ефект від упровадження нових технологій може бути значно збільшений за умови здійснення організаційних заходів, пов'язаних із широким застосуванням кооперації в бібліотечній діяльності. У перспективі об'єднання бібліотечних установ може стати загальнонаціональною інформаційною базою, платформою для інформаційних обмінів у середовищі глобального інформаційного простору. Проміжними етапами розвитку такої системи можуть стати галузеві, регіональні та інші бібліотечні об'єднання з потужним загальним фондом інформації, можливістю реалізації єдиної політики комплектації, застосування на всіх рівнях створених структур спільної якісної системи

керування інформаційним ресурсом, передовими формами інформаційного сервісу [10].

Список використаних джерел

1. *Шрайберг Я. Л.* Мировые тенденции развития библиотечно-информационной сферы и их отражение на пространстве СНГ [Электронный ресурс] / Я. Л. Шрайберг : тезисы ежегодного доклада Международной конференции «Крым-2004». – Режим доступа: <http://www.nbu.gov.ua/Articles/crimea/2004/doc/161d.pdf>. – Загл. с экрана.

2. *Земсков А. И.* Электронные библиотеки. Электронные ресурсы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ellib.gpntb.ru/subscribe/index.php?journal=ntb&year=2009&num=4&art=5>. – Загл. с экрана.

3. Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів від 17 серпня 2011 р. № 956. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/law/11_bib21.html. – Назва з екрана.

4. Периодична преса як історичне джерело [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/istoriya/istorichne_dzhere-loznavstvo_-_kalakura_yas. – Назва з екрана.

5. *Лапо П. М.* Введение в электронные библиотеки [Электронный ресурс] / П. М. Лапо, А. В. Соколов. – Режим доступа: <http://www.iatp.by/handouts/library/e-libraries>. – Загл. с экрана.

6. The British Library [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.bl.uk/reshelp/bldept/news/newsplan/newsplan.html>. – Title from the screen.

7. *Сапожников А. И.* Газетная периодика как составная часть отечественного историко-культурного наследия: проблемы сохранения, использования, изучения [Электронный ресурс] / А. И. Сапожников. – Режим доступа: http://www.booksite.ru/fulltext/suda/kov/4_02.htm. – Загл. с экрана.

8. National Library of China [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.nlc.gov.cn/newen/newspapers>. – Title from the screen.

9. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрана.

10. *Горовий В. М.* Оновлення бібліотек як фактор підвищення ефективності інформаційних ресурсів / В. М. Горовий // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 21 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – К., 2008. – С. 5–15.